

Г. Є. Бучко,
О. І. Галаса

Латинська мова

ПОСІБНИК ДЛЯ СТУДЕНТІВ
ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

УДК 78
ББК 85.31я71+74.268.53
Б 90

Рецензенти:

Р.Л. Олішук, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри класичної філології Львівського національного
університету ім. І. Франка

І.Я. Яцюк, кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри німецької мови Тернопільського національного
педагогічного університету ім. В. Гнатюка

Бучко Г. Є., Галаса О. І.

Б 90 Латинська мова: посібник для студентів гуманітарних спеціальностей / Г. Є. Бучко, О. І. Галаса. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2011. — 160 с.

ISBN 978-966-10-2151-7

Посібник містить пояснення найважливіших граматичних положень латинської мови, які ілюструються відповідними таблицями й зразками відмінювання та дієвідмінювання. До кожної теми подано граматичні вправи, речення та невеликі тексти для перекладу. Видання доповнено латинсько-українським словником використаної лексики.

Для студентів гуманітарних спеціальностей і всіх, хто цікавиться латинською мовою.

УДК 78

ББК 85.31я71+74.268.53

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-2151-7

© Бучко Г.Є., Галаса О.І., 2011
© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2011

Від авторів

У багатьох вищих навчальних закладах України на вивчення курсу латинської мови на філологічних спеціальностях виділяється всього 36–54 години. Наявні в бібліотеках підручники розраховані на значно більшу кількість годин: теоретична частина у них містить детальний виклад латинської фонетики та граматики, подає відомості римського календаря, елементи віршування тощо, а практична частина часто включає оригінальні тексти, які студент без належного коментаря при короткому курсі латинської мови не може опрацювати. Крім того, у багатьох наявних підручниках не подаються граматичні вправи, що утруднює практичну роботу зі студентами, оскільки курс латинської мови передбачає тільки практичні заняття. Пропонований посібник розрахований саме на невелику кількість годин для студентів гуманітарних спеціальностей. У ньому стисло подаємо граматичний матеріал, переважно морфологію латинської мови, без знання якої неможливий переклад навіть найпростіших текстів. Із синтаксису висвітлюємо тільки ті питання, які принципово відрізняються від української мови і вимагають особливих пояснень для перекладу. Кожну граматичну тему ілюструємо прикладами та подаємо ряд граматичних вправ, в окремих випадках зі зразками їх виконання. У реченнях для перекладу стараємося подавати інформацію з історії та культури античного світу. Посібник містить латинські прислів'я, приказки та крилаті вирази, які пристосовані до певного граматичного матеріалу. Порядок подачі граматичного матеріалу, який запропонований у посібнику, підказав нам багаторічний досвід роботи зі студентами-філологами.

Матеріал посібника поділено на 25 занять. В окремих випадках два заняття об'єднано, що зумовлено спільною темою.

При написанні посібника та підборі окремих речень та текстів для перекладу використовувались апробовані протягом останніх десятиліть підручники з латинської мови українських та зарубіжних авторів: Р. Оленича, В. Литвинова, В. Ярхо і В. Лободи, З. Покровської та Н. Кацман, Л. Винничук та ін.

До посібника додано латинсько-український словничок, який включає усі наявні у посібнику латинські слова. До багатозначних слів наводимо насамперед ті значення, з якими вони вжиті у вправах та текстах для перекладу.

GAUDEAMUS

Gaudeamus igitur
Iuvenes dum sumus!
Post iucundam iuventutem
Post molestam senectutem
Nos habebit humus.

Vivat academia,
Vivant professores!
Vivat membrum quodlibet
Vivant membra quaelibet
Semper sint in flore!

Ubi sunt, qui ante nos
In mundo fuere?
Transeas ad inferos,
Transeas ad superos,
Hos si vis videre.

Vivant omnes virgines,
Graciles, formosae!
Vivant et mulieres,
Tenerae, amabiles,
Bonae, laboriosae.

Vita nostra brevis est
Brevi finietur.
Venit mors velociter
Rapit nos atrociter
Nemini parcetur.

Vivat et respublica,
Et qui illam regit!
Vivat nostra civitas,
Maecenatum caritas,
Quae nos hic protegit.

Pereat tristitia,
Pereant dolores.
Pereat diabolus,
Quivis antiburschius
Atque irrisores!

Деякі особливості утворення ступенів порівняння прикметників

1. Суплетивні ступені порівняння

П'ять прикметників утворюють ступені порівняння суплетивним способом, тобто від різних основ.

Positīvus	Comparatīvus		Superlatīvus
m f n	m, f	n	m f n
bonus, -a, -um <i>добрий</i>	melior	melius	optīmus, -a, -um
malus, -a, -um <i>поганий</i>	peior	peius	pessīmus, -a, -um
magnus, -a, -um <i>великий</i>	maior	maius	maxīmus, -a, -um
parvus, -a, -um <i>малий</i>	minor	minus	minīmus, -a, -um
multi, -ae, -a <i>численні</i>	plures	plura	plurīmi, -ae, -a

2. Описові ступені порівняння

Прикметники I-II відміни, основа яких закінчується на голосні **-e-** або **-i-**, утворюють ступені порівняння описовим способом: **comparatīvus** – за допомогою прислівника **magis** *більше*, **superlatīvus** – за допомогою прислівника **maxīme** *найбільше*.

Positīvus	Comparatīvus	Superlatīvus
idoneus, -a, -um	magis idoneus, -a, -um	maxīme idoneus, -a, -um
varius, -a, -um	magis varius, -a, -um	maxīme varius, -a, -um

3. Неповні ступені порівняння

Деякі прикметники, що походять від прийменників, вживаються лише в **comparatīvus** і **superlatīvus**.

Прийменник	Comparativus	Superlativus
post (Acc.) <i>після</i>	posterior, -ius	postrēmus, -a, -um
supra (Acc.) <i>над</i>	superior, -ius	suprēmus, -a, -um

Граматичні вправи та речення для перекладу

1. Утворіть ступені порівняння прикметників:

altus, -a, -um; honestus, -a, -um; ruber, -bra, -brum; asper, -ĕra, -ĕrum; salūber, -bris, -bre; fortis, -e; nobīlis, -e; sapiens, -ntis; audax, -ācis.

2. Узгодьте прикметники в N. sing. і G. sing. з поданими у дужках іменниками, поставивши прикметники в усіх ступенях порівняння:

latus, -a, -um (pons, pontis m; forum, -i n; navis, -is f);

simplex, -īcis (victus, -us m; factum, -i n);

tristis, -e (finis, -is m; epistūla, -ae f);

miser, -ĕra, -ĕrum (servus, -i m; ańimal, -ālis n);

gracīlis, -e (virgo, -īnis f; corpus, -ōris n).

Зразки виконання роботи:

niger, -gra, -grum (virgo, -īnis f; corpus, -ōris n)

N. sing. virgo nigra, nigrior, nigerrīma

G. sing. virgīnis nigrae, nigriōris, nigerrīmae

N. sing. corpus nigrum, nigrius, nigerrīmum

G. sing. corpōris nigri, nigriōris, nigerrīmi

3. Зробіть граматичний аналіз і переклад речень:

1. Aĕr levior est, quam aqua. 2. Aurum gravius est argento. 3. Cibus simplex est homīni utilissīmus. 4. Cicĕro fuit omnium civium Romanōrum eloquentissīmus, oratōrum clarissīmus. 5. Dolor ańimi morbus gravior est, quam corpōris. 6. Exempla verbis sunt utiliōra. 7. Ferrum hominībus magis necessarium est, quam aurum et argentum. 8. Honesta mors melior est, quam vita turpis. 9. Lingua celĕris est, mens celerior. 10. Libertas, leges et pax sunt optīma bona. 11. Lupus forma cani simillīmus est. 12. Maxīmum ius in veritāte est. 13. Nihil est celerius, quam mens humāna. 14. Proletarii erant pauperrīmi homīnes in plebe Romāna.

triumpho, avi, atum, āre святкувати перемогу

triumvir, i m тріумвір (член колегії або комісії з трьох осіб)

Troia, ae f Троя

Troianus, a, um троянський

trucido, avi, atum, are різати, вбивати, знищувати

tu ти

tuba, ae f труба

Tullius, i m Туллій (римське родове ім'я)

tum тоді

turpis, e огидний, ганебний, безчесний

turris, is f башта, палац

tutela, ae f охорона, захист, покровительство

tuus, a, um твій

Tyrus, i f Тир (місто у Фінікії)

U

uber, eris родючий, плідний

ubi де; коли, як тільки **ullus, a, um** який-небудь

ultimus, a, um найдавший, останній

umerus, i m верхня частина руки до ліктя, лопатка

unda, ae f хвиля

unde звідки

undique звідусіль, з усіх боків

unus, a, um один, єдиний

urbs, urbis f місто

usque безперервно, постійно, аж до

usus, us m користування, вживання, досвід

ut (uti) як; **ita...ut** так...як

ut (uti) коли, як тільки;

(з кон'юнктивом) щоб, що

ut primum як тільки

utilis, e корисний

utilitas, atis f користь, вигода

utor, usus sum, uti вживати, користуватися

uxor, oris f дружина, жінка

V

valeo, lui, itum, ēre мати силу, бути міцним, бути здоровим, мати значення

vallum, i n насип, вал

varius, a, um різний, різноманітний, перемінний

vasto, avi, atum, are спустошувати, руйнувати

veho, vexi, vectum, ēre носити, возити, тягнути

vel або, чи

velociter швидко

velox, ocis швидкий, спритний

venenum, i n отрута

venio, veni, ventum, ire приходити, прибувати

venter, tris m живіт

ventus, i m вітер, буря

Venus, eris f *Венера (богиня краси, кохання і шлюбу)*
ver, veris n *весна*
verbum, i n *слово, дієслово*
Vergilius, i m *Вергілій (римське родове ім'я); Publius Valerius Maro* *Публій Вергілій Марон (римський поет I ст. до н. е.)*
veritas, atis f *істина, правда*
verto, verti, versum, ěre *повертати, перетворювати*
verum, i n *правда, істина*
verus, a, um *дійсний, правдивий*
Vesta, ae f *Веста (богиня домашнього вогнища)*
vester, tra, trum *ваш*
vestigium, i n *слід*
vestio, ivi (ii), itum, ire *покривати, одягати, наряджати*
vestis, is f *одяг, покривало, шкура*
veto, ui, itum, are *не дозволяти, забороняти, заперечувати*
vetus, eris *давній, старий*
victor, oris m *переможець*
victoria, ae f *перемога*
victus, us m *спосіб життя; харчі, їжа*
vicus, i m *село, вулиця*
video, vidi, visum, ěre *бачити, дивитися, помічати, сприймати*
viginti *двадцять*
vincio, nxi, nctum, ire *зв'язувати*
vinco, vici, victum, ěre *перемогати, перевірявати*
vinum, i n *вино, виноград*

vir, viri m *чоловік, мужчина*
vires *див. vis*
virgo, inis f *діва, дівчина, молода жінка*
virtus, utis f *мужність, відвага, сила, доблесть*
virus, i n *отрута*
vis (acc. vim, abl. vi, pl. vires) f *сила, міць, насильство*
visito, avi, atum, are *відвідувати*
visus, us m *зір*
vita, ae f *життя, спосіб життя*
vitium, i n *недолік, погрішність*
vivo, vixi, victum, ěre *жити*
vivus, a, um *живий*
vocalis, e *наділений голосом, голосний, милозвучний*
voco, avi, atum, are *кликати, закликати, запрошувати*
volo, volui, velle *хотіти, бажати, віддавати перевагу*
voluntaris, e *добровільний*
voluntas, atis f *воля, бажання*
Volusenus, i m *Волузен*
vos *ви*
votum, i n *жертва, урочиста обіцянка, молитва, бажання*
vox, vocis f *голос, звук, слово*
vulpes, is f *лисиця*

X

Xerxes, is m *Ксеркс (перський цар V ст. до н.е.)*

Z

zona, ae f *пояс, зона*

Зміст

Вступ	5
Lectio I. Alphabetum Latinum (латинський алфавіт). <i>Правила читання та наголосу</i>	8
Lectio II. Nomen substantivum (іменник). <i>Граматичні категорії іменника. Поділ іменників на відміни. I та II відміни іменників</i>	14
Lectio III. Nomen adiectivum (прикметник). Pronomen (займенник). <i>Граматичні категорії прикметника. Прикметники I-II відміни. Займенники особові, зворотний, присвійні</i>	20
Lectio IV. Verbum (дієслово). <i>Граматичні категорії дієслова. Основи й основні форми дієслова. Поділ дієслів на дієвідміни. Наказовий спосіб</i>	24
Lectio V. Verbum (дієслово). <i>Praesens indicativi activi et passivi (теперішній час дійсного способу активного і пасивного станів)</i>	29
Lectio VI. Verbum (дієслово). <i>Imperfectum et futurum I indicativi activi et passivi (минулий та майбутній часи недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного станів)</i>	34
Lectio VII. Nomen substantivum. <i>III відміна іменників</i>	39
Lectio VIII. Nomen adiectivum. <i>Прикметники III відміни</i>	48
Lectio IX. Nomen substantivum. <i>IV i V відміни іменників. Незмінні частини мови</i>	52
Lectio X – XI. Verbum. <i>Часи системи perfectum (активний стан): perfectum, plusquamperfectum, futurum II indicativi activi</i>	59
Lectio XII. Verbum. <i>Часи системи perfectum (пасивний стан): perfectum, plusquamperfectum, futurum II indicativi passivi</i>	63
Lectio XIII-XIV. <i>Verba deponentia et semideponentia (відкладні та напіввідкладні дієслова). Verba apotata (неправильні дієслова)</i>	66
Lectio XV. Pronomina (займенники)	74
Lectio XVI. Nomen adiectivum. <i>Gradus comparationis adiectivorum. (ступені порівняння прикметників)</i>	80
Lectio XVII. Nomen numerale (числівник)	86
Lectio XVIII. Verbum. <i>Неособові (іменні) форми дієслова: infinitivi, participia, gerundium et gerundivum</i>	94
Lectio XIX -XX. Особливості латинського синтаксису: coniugatio periphrastica activa et coniugatio periphrastica passiva. Ablativus absolutus	99
Lectio XXI-XXII. Accusativus cum infinitivo (знахідний з інфінітивом).	103
Lectio XXIII. Verbum. <i>Coniunctivus (умовний спосіб): утворення та вживання в незалежних реченнях.</i>	107
Lectio XXIV – XXV. Вживання кон'юнктива у підрядних реченнях.....	114
Латинсько-український словник	122
Література	158

Навчальне видання

БУЧКО Ганна Євгенівна
ГАЛАСА Ольга Іванівна

ЛАТИНСЬКА МОВА

ПОСІБНИК ДЛЯ СТУДЕНТІВ
ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Донара Пендзей*
Художник *Володимир Басалига*
Комп'ютерна верстка *Галини Кузів*

Підписано до друку 30.06.2011. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Умовн. друк. арк. 9,30. Умовн. фарбо-відб. 9,30.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48
E-mail: publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com

ISBN9789661021517

9 | 789661 | 021517